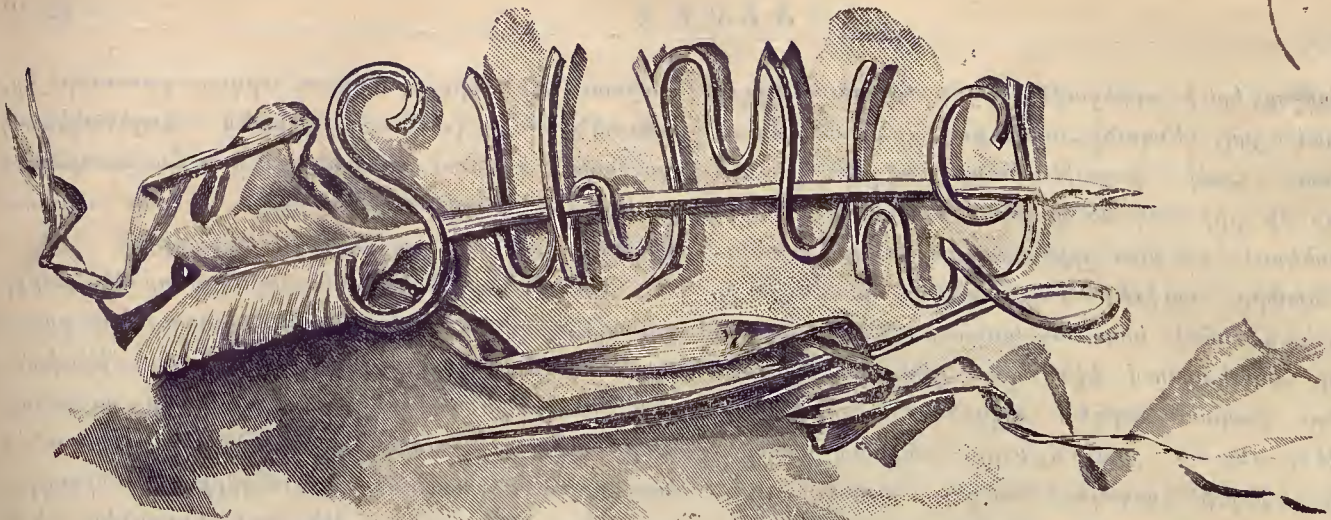

Աղբիւրի յաւելում

Լոյս է տեսնում շաբաթը մի անգամ կիրակի օրերը

№ 42 կիրակի 2 նոյեմբերի

ուրերորդ տարի 1897

Բ Ե Յ Ի Ը Ժ Է 1898 Թ. Բ Ե Ժ Ը Ն Ո Ր Գ Ե Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Հ Ա Յ Թ Ը — Փ Ի Ր Ա Տ

(Տաւնութեան դարի սկզբից մի անգ)
(Զարուհակութիւն *)

Այցելուի աչքն զբօսնում էր, ուստոստում էր մի գեղեցիկ առարկայից դէպի միւսը, կանգ առնում ոսկեվառ աստղերով զարդարուն՝ երկնագոյն առաստաղի վրայ, բայց՝ երբ դէմը նայէր, տեսնէր ահաւոր զարդը, Հայթա — Ֆիրատ, որ բազմած էր թաւամազ առիւծենու վրայ վստահ և համարձակ՝ ոտն երկարած, ի նկատի առնելով այդ արիւնահոս դարի արիւնոտ բռնակալների վայրագ, անագորոյն արարքը, մարդ սարսուռւմ էր բոլոր մարմնով: Ֆիրատ — փաշայ միջակ անձն էր և լեցուն, չէր կարելի նրա արեւադէմքին առանց համակրութեան նայել: Սև՝ արեւաւուն յօնքը՝ ծիծառի թւերի պէս, միանում էին թաւ արտեւանունքին, որոց մէջ նշուում էին սև սաթի

Միջին — ԱՍԻԱ. Կազարացիներ. նրանց պարը:

*) Տես Տարագ № 41.

պէս խոշոր, երևի արբեցութիւնից, ոչ այնքան մաքուր սպիտակուցով, կենդանի հայեացքով, մի տեսակ մեկամաղձոտ հրով խորաթափանց աչքեր, հայկական մի քիչ հակաժ քիթը, ոլորած բեխերը, որ ծածկում էին նրա շրթների շուրջ ժպիտը, ածիւլած այտերը, առիւծի բաշի պէս բոլորած մօրուքը թրքական ոճով կտրած, կայտառ, կարմրախառն թշերի հետ կազմում էին նրա դէմքի գեղեցկութիւնը: Ճակատն արդէն կորած էր ուսլիալի ոսկեթել անկաժ շրթունքների, սպիտակ Սուլէյմանի քէֆիլէի (ապարօշ) ներքոյ: Կարմիր դալփախի մի քառորդ արշին դուրս մնացած մասնիկը գոհազարդ փխսկիւլով՝ իջել էր նրա թիկունքն ի վար: Վրան առած փաշայական խալաթի բացածքից երևում էր նրա կանաչ բեհէզ պարեգօտը, մոխրագոյն թարապուլուղ գօտով սեղմած, որի մէջ խլած էին քաշին ոսկեկուռ դաշնակն ու ատրճանակները: Ոտներին դեղին կօշիկներ, որոց ծայրերը դարձած էին ոտների երեսով, ձեռին բռնած երկար կեռասների չիպուղ, որի օղակներն ու շրթների տեղերն ոսկով ու ակներով էին ընդելուզւած, միւս թեւը բարձին դրած ու թիկն տաժ միշտ տեսնւում էր Հայթափաշան:

Փիրատ փաշայ ճանաչւած էր սուլթանից և վեզիրներից իբրև առիւծասիւղ ախոյեան, չարքաշ, սակաւապետ, հաւատարիմ զինւորական: Որովհետև նա բարկանալու ժամանակ սրնթաց էր խօսքից դէպի գործ ինչպէս Սփրատ գետը, նրա ծառայակիցներն՝ իրանից լսելով, մկրտել էին Փիրաս (Սփրատ) անունով, իսկ Հայթա խմբին մէջ լինելուն համար մինչև վերջը կոչւեցաւ նա Հայթա - Փիրաս: Ուստի նրա բուն անունը մնացած էր մոռացութեան մէջ և ոչ ոքի էլ հետաքրքիր չէր լսելու: — Տերևն սուեր ունի, — ասում են թուրք իմաստասէրները, — մարդն էլ թշնամի, անսուեր ապակին անմտին, աննամուսին, անզգամին կեանքին է նմանում: Եթէ կէս օրին մեծ է սուերն՝ զգոյշ, առարկան մեծագոյն է»: Հայթա — Փիրատ իր հպարտ սուերով ծածկում էր օսմանեան ռազմական բանակը սկսւած Եղևարդի յաղթութիւնից՝ ուր և ստացած էր փաշայական քուլ (աստիճան) և տիտղոսներ, մեծացած անուրանալի գործերով: Նրան թշնամի էին ըսկւած Զիա բղեշխից մինչև մի թուղով փաշաների սուար շարք, որոց մեծ մասն Անատոլումն էր ապրում, բայց՝ երկնջում էին հերոսին թշնամութեան նշան անգամ ցոյց տալուց: Իսկ ենիչէրին, դէլին, Հայթան, ընդ որս շատ բարձրատիճան փաշաներ՝

պաշտում էին նրան: Փիրատ արդար դատաւոր էր, զրկւածներին (անշուշտ իրանց հայեցակէտով) պաշտպան էր, նա ստացած աւարն հաւատարապէս բաժանում էր բոլորին, նա խիստ էր չար պաշտօնեաների հետ, նա յարգում էր իր խօսքը:

Եթէ հնար լինէր վէս Հայթայի սրտին խորք բանալ, պիտի գտնէինք ազնիւ զգացումների բոլորով ողորուն մաքուր և լուսաւոր: Նուրբ, թափանցիկ իմացականութիւն, աւելի խղճին անսացող, բայց՝ ոչ ամուր, անդեղև, անընկճելի կամք ունէր նա: Իբրև բնութեան դաւակ անկիրթ չէին նրա զգացումները, թէև չունէր մեծագոյն իդէալներ, նրա սկզբունքները պարզ էին և ժողովրդական իր դարին յատուկ. բայց և այնպէս աշխատում էր հաստատ պահել, գիտէր նախաշէլ իրան, սիրում էր լսել իր ականջից խօսող մեկայէֆի (հրեշտակ) ձայնը: Նրա շարժումների, խօսքի մէջ պարզ երևում էր կրթութեան հետքը, նրա դատողութիւնները միշտ յաղթանակած էին ընկերական և ռազմական շրջաններում: Սակայն՝ թէ ինչից էր առաջ եկած նրա տխրութիւնը, ինչ էին նրա ցաւերն՝ անշուշտ իրանից պիտի լսենք... ինքը պիտի յայտնէ մեզ իր գաղտնիքներից...

Ոչ ոք չըզիտէր նրա ծագման մասին, նրա ծնողների, ծննդավայրի մասին. դա հանելուկ էր. միայն Հայթայի մտերիմ Քէօփրիւշու օղու Ապտուլահ փաշայի բերանից փախած մի խօսքը Դէլի — Փուլատի բերնին մէջ ստացաւ այլ ծաւալ. նա ասում էր մտերիմների շրջանում, — Փիրասը գեաւուրի որդի է:

Միևնոյն կասկածն ստացաւ նաև բարեմիտ սարաֆ Յակոբ աղան, երբ Փիրատից ստացաւ քսակով ոսկին՝ Հայոց առաջնորդի միջոցաւ Հայ աղքատների բաժանելու: — Իւրաքանչիւր անհատի սրտին մօտ է իր ազգը, — մտածում էր, — Հայթա — Փիրատ ուրիշներին թողած մեզ է օգնում, ուրեմն՝ մեզանից է նա: Լայն մարդասիրութիւնն, անկեղծ ազգասիրութեան ոգին է, որ ոչ մի մարդասէր գերծ չէ ազգը սիրելուց: Միթէ մարդասիրութիւնից զրոյեցաւ Փիրատ, ոչ ապաքէն շատ թուրքեր քաղցած են և նախանձում են շների բախտին: Այո՛... բնական եղբայրասիրութեան ուրաւական է այս առաւոտաձեռնութեան շարժառիթը: Նա Հայկական ծագումն ունի: Այո՛... ենիչէրին երբ է խորշում արիւն թափելուց, կողոպտելուց, ոչ ապաքէն զլարձութեան կարգիցն է և մի հարւածով Հայի անմեղ գլուխը դէն շարունակ, թէ որպէս թրպրտալով դուրսում, շրջում է դէս ու դէն, մարմինը մի վայրկեան կանգնած սասա-

նում, ապա մորթոտաձ հաւի նման ընկնում, ձեռները շարժում, թափիթափ տալով գետնին խփում, վերստին կանգնել փորձում, հակառակ կողմն շուռ գալով՝ շարունակում իր օրհասական, ողբալի պարը վզից ու խոչափողից արեան առակներ հոսեցնելով, նրանց հոսանքի մէջ խոխոռում, հայհոյանքի, աղերսանքի ձևերի ելեւջերով հոնջում... Անցնում է մի րոպէ, կտրւած գլուխն էլ դադարում է անիւի պէս ճախր առնելուց, գլորելուց, անիմաստ աչերը սեւեռած մի առարկայի, ստէպ գազան սպանչին, հրաժարում է կեանքից վերջին դառն պատրանքով... մարմինն էլ կծկւում, վերջին ուժով դարնում ձեռ և ոտ գետնին, մի հառաչի մէջ դադարում է յաւէտ: Հայն իր այս օրինակ մահով դարձացնում է երիւշերուն: Բայց՝ Ֆիրատ տառնեակ տարիներ տարած է մեզ հետ, մենք չենք տեսած նրան այդպիսի դիւային դարձութիւնների մատնակից. նա ոչ միայն հայ արիւն չէ թափում, այլև արգիլք է լինում... Ուրեմն ստույգ է Գէլի-Փոլատի ասածը՝ գեառուրսէն ազմա (քրիստոնէից սերւած):

Ահա այսպիսի կարծիքներ սնուցանում էին մի շարք մարդիկ Հայթային նկատմամբ առանց յայտնել համարձակելու:

Ահա, որին կողոպտեցին փողոցական շները զաթաները թափելով, զողահար ներս մտաւ խոհարարի մօտ:

— Հն, զաթաներն ո՞ւր են, անասուն.

— Զոման ազն, մի հարցնիլ...

— Ի՞նչ պատահեցաւ, անառակ շուն...

— Ապտուլահ փաշայի ծառային հետ կրգայինք, նա էլ մի սինի բէօրակ էր բերում, Մահմատ աղի փոխն մուրացիկ շան գերդաստանը խոնկեցաւ յանկարծ, կռիւ հանեցին, մեզ գլորեցին, ամեն միւր մի բան խլելով փախան...

— Հնչ քոռանաւ դու, — զլիւին զարնելով՝ չրգիտէր բարկանար, եթէ ոչ ծիծաղէր, — դաւուն (գրող) տանի քեզ էլ, քո ընկերին էլ, հիմա ի՞նչ պատասխանեմ փաշային:

Ահա, որ զող կատուի պէս, անխօս կծկւեցաւ. մի անկիւն, խոհարարը կատաղութեամբ մի քանի աստակ նետեց յանցաւորին և պատրաստեցաւ Հայթային իմաց տալու, երբ դուռը բացեցաւ և Էնիֆէ սպասուհին՝ երեսը քողարկած ներս մտաւ:

— Ի՞նչ կայ, Ապտալ, ինչո՞ւ ես թափում Ահմատին:

— Ի՞նչ պիտի լինի, այս անառակը սինով գա-

թան շներին է կերցրել, հիմա էլ անմեղ մարդու նման եկել է ներս:

Ապտալը եղելութիւնը պատմեց, Էնիֆէ ձեռքը ձեռին խփելով կուշտ ծիծաղեցաւ:

— Ահ, — ասաց նա ի վերջոյ, — դուք հանդարտ կեցիք, ես ինքս լուր կրտամ, գուցէ էլ ծեծ չուտէ այս անշնորհ Ահմատը:

Փ

Էլիֆ — չ ա ն ը մ

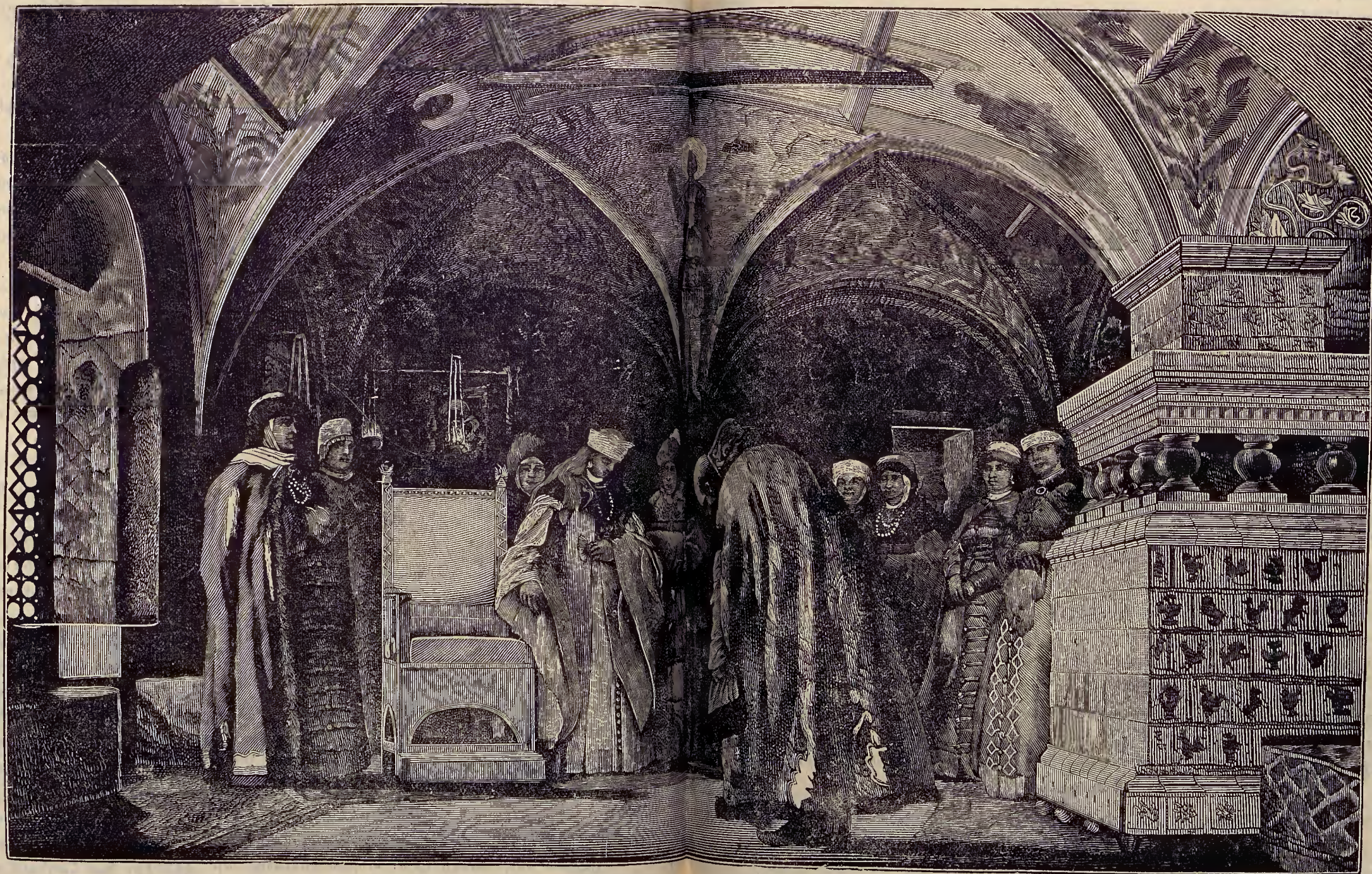
Մինչդեռ ծառաների մէջ անցնում էին ծեծի, ծիծաղի, հայհոյանքի անցքերը, Ֆիրատ փաշան զարճանում էր հարէմում:

Հարէմն աւելի ճոխ էր և դարդարուն. տնտեղ թաղաւսրում էր անդորր երջանկութեան հետ վերին աստիճանի մաքրութիւն, տնարար տան տիկնոջ մատներին հետք:

Ֆիրատի հարէմն ուրիշ շաշտակեաց փաշաների հարէմների հակապատկերն էր ներկայացնում: Այնտեղ չըկային բուսակ, շրթունքները կախ, թարշամած, զառամած գէմքերով լպիրշ արաբացի ներքիններ, չըկային աղախիներ խմբեր, չըկային մի շարք տիկիներ. այդ ոսկեձեղուն պալատի մի քանի սենեակների զարդն էր մի տիկին: Նրանց մէջ անցուղարձ էր անում և մի աղախին՝ Էնիֆէն՝ Էլիֆ-հանըմին ծառայելու: Կանանոցում չէր լսում տաք ու կռիւ տիկիների մէջ տիրոջն ուր գիշերելու մովին: Տիկին Էլիֆ՝ միշտ ժպտն երեսին, սպասում էր իր սիրական ամուսնի գալստեան, բնաւ կասկած չունենալով նրա ջերմ, յարատւ, քաղցր սիրոյ մասին:

Հայթա — Ֆիրատ փաշայ, ցերեկներն անգամ երբ գործ չէր ունենում, մտնում էր Էլիֆի մօտ, սիրահար տատրակի պէս սիրաբանում, մին միւսով զբաղւում, մին միւսի գեղեցկութեամբ հիանում էին: Որչափ քաղցր էր Հայթայի համար՝ երբ ամեն առաւօտ Էլիֆն իր ձեռք լացւելու ջուր, օճառ բերում, անձամբ ջուրն ածում, ապա կանացի հոգածութեամբ շորերը հաղցնում էր:

Էլիֆ հանըմ բարձրահասակ, հրապուրիչ մի կին էր: Նա հագնում էր երկնագոյն թաւշեայ բոպայի ձեռով էնթերի, առաջին կապում կարմիր մախմուր զողնոց եղբքն ոսկեթել անկւած, գլխին պատառած մի քանի մետաքսեայ թաշկինակներ, որոց ներքին շրթներէց, մարդարտափայլ ճակատի հրապարակին ծալքը՝ փայլում էին երկու կարգ ոսկէ դրամներ՝ խառն խոշոր մարգարիտներով: Վիզը զարդարւած էր ականակուռ կամրձակներով՝ ծրարած

Հնրհաւորումն առաջին հարսին.

Նկար Քաւրի.

մի խուրձ մարդարտով և մի մեծ ալմագով. ոչ մի մատն ազատ չէր մեծագին մատանիներից, դատտակները լայն, ոսկեկուռ գոհարադարձ ապարանջաններից: Նուրբ, թափանցիկ, ծաղկեկար վարդագեղ քողը գլխից մինչև ոտներն էր իջնում, որի տակից երևում էին դուխն ակներով ընդելուզած, մետաքսաթել, երեք քառորդ արշին երկարութեամբ փիւսկիւլը խառնած տասնեակ զալարուն հարուստ թխաթույր ծամերին, տարածւում մինչև տուտը:

Չուսձևին մօտ՝ բոլորակ դէմքին վրայ հիանալի էին նրա խոշոր հրապույրով լի աչքերը, փայլուն յօնքն ու բարակ վարդագեղ շրթունքն՝ ուր թաղաւորում էր ընդ միշտ մի սիրատարփիկ ժպիտ: Փիրատ կարծում էր թէ այդ ժպիտի տակ էր թաղւած գեղեցկութիւնը, որ կրկնապատկում էին նրա վիհ, շնորհալի կաց ու նիստը, համեստ շարժումները, առաքինութեամբ ողողուն մեղոյշ հայեացքը, զրաւիչ լեզուն, որ խօսելու ժամանակ խիստ քաղցր էր թրթռում:

Տիկին Էլիֆ չունէր իր դիրքն ունեցող կնոջ խրոխտ, վէս, արհամարող բնաւորութիւնը. նա քաղցր էր ամենի հետ, սպասուհուն ընդունում էր իբր ընկերուհի, երջանիկ գոյով թշուառների պաշտպան էր իր ամուսինն ըմբան:

Հաղազիւտ է որ այդ ու կին միասիրտ, միակամ գործէին, սակայն՝ նրանք երջանիկ էին այդ կէտում. նման երկւորեակ քոյր ու եղբօր, Փիրատի սոսիքն Էլիֆն էր ասում, տիկնոջ մտադրածն ամուսինն իրագործում, մին միւսի յաջողութիւնը նախատեսում, մին միւսի տխրութիւնն իր անձի մէջն զգում: Տաճկական ընտանեկան կեանքի մէջ հաղազիւտ է այսպիսի միաւորութիւն...

Բայց՝ եթէ կար նրանց երջանկութիւնը թունաւորող մի հանդամանք, առերևոյթապէս վերադրւում էր զաւակների չգոյութեան. բունն սիրով մեծացած ամուսինները զրկւած էին երկնատուր պարզակից:

Սակայն երջանիկ էին սահում նրանց կեանքի օրերը:

Ահմատի գաթանները շներոց արած օրը՝ Փիրատ նստած էր տիկնոջ առանձնասենեակում և հետաքրքիր լսում նրա պատմութիւնները, նրա անցեալը, երբ Էնիֆէ սպասուհին երկչոտութեամբ դրան արանքից գլուխը ներս բերեց:

— Ի՞նչ կայ, Էնիֆէ, հարցուց Էլիֆ:

— Ո՛չ, տիկին, փորձանք է պատահել, Ահմատը...

— Ի՞նչ է եղել, — կտրեց Հայթա — Փիրատ ոտքի ելնելով:

— Ոչինչ, էֆէնդիմ, Ահմատը գաթանները բերելու ժամանակ...

— Մի երկու հատ կերել է:

— Երանի ուտէր: Մահմատ աղայի խանութին առաջ շները նրան շրջապատել, իրար հետ գզել վար են գլորել, ապա բոլոր գաթանները լափել են...

Այդ ու կին իրար երես նայեցին ծիծաղելով:

— Բոլորն այդ է, հարցուց Փիրատ:

— Այդ է, սակայն Ահմատը վախենում է...

— Ծեծելու է վախենում...

— Անշուշտ...

— Լաւ, թող հոգ չանէ, երեւի անասունները քաղցած են եղել. գնա՛, ասա այդ անասուկին միւս անգամ անհողութիւն չանէ: Եթէ խելքը պահէր՝ ի՞նչ անելու էին շները:

Էնիֆէն դուրս ելաւ, իսկ Էլիֆ շալաւնակից ընդհատւած պատմութիւնը, որից շատ էր ախորժում Փիրատ:

— Լաւ չեմ մտաբերում եմ ծննդավայր քաղաքի դիրքը՝ միայն երազի նման յանկարծ աչքիս առաջ կրգան շատ հին մտապատկերներ: Յիշում եմ մեր փողոցը, իմ ծնողները, իմ ընկերուհիները, իմ քույրերը, որ ինձանից մեծ էին: Յիշում եմ՝ որ հայրս մեծ մարդ էր, փառայ էր կամ փառայի պէս մի բան. իսկ մայրս նստած էր իբրեւ տիկին և հրամայում բաղմաթիւ ծառաների և աղախիներին: Հայրս ցերեկները դուրսն էր լինում, երեկոները տուն կը գար, կը գրկէր ինձ, կը համբուրէր, իր ձեռք հաց կուտացնէր և կը քնեցնէր իր կրծքին վրայ: Հայրս բարի մարդ էր երևում: Բայց մայրս միշտ տրտում էր և կուլար առանձնութեան ժամանակ իմ եղբօրս մասին, որ կորած էր. այս առթիւ ես կարծում էի աւելի հօրս սիրել: Մայրս տանում էր ինձ եկեղեցի՝ երբ կարմիր ձու ներկելու ժամանակ կը լինէր, ես էլ իմ ձուաներով զարճանում էի...

— Ա՛հ, — ընդհատեց Փիրատ գունատւելով և զարմանալով. — ուրեմն՝ դու քրիստոնէի աղջիկ ես՝ Էլիֆ ջան...

— Այո՛, սիրելիս, ես քրիստոնէի աղջիկ եմ: Քեզ հետ կարգւելուց յետոյ՝ մի քանի անգամ գլխի ցաւը պատրւակ բռնելով մտել եմ յոյնի, հայի, կաթողիկի եկեղեցի:

— Այո՛, այո՛, այդ ես գիտեմ, հայերից մեռն էիր ուղղւում, նրանք էլ իւր տալով խաբում էին քեզ:

—Մեռօնն անշուշտ պատրակ էր, ես իմ տե-
սած եկեղեցին, իմ տեսած քահանայի տիպն էի
որոնում և գտայ:

—Եւ գտա՞ր,—հարցուց փաշան հետաքրքրու-
թեամբ:

—Այո, Ֆիրատ ջան... ես հայի աղջիկ եմ...

Հայթա — Ֆիրատ արտասուքն աչքերին մէջ
խեղդելով, փարեցաւ Էլիֆի պարանոցն և մրմռաց
սրտագին.

—Ո՛հ դու պաշտելիս, Էլիֆ, շարունակիր, շա-
րունակիր...

—Ես հայի աղջիկ եմ. քրիստոնէի զաւակ,
բայց՝ ո՞ր երկրացի, քանի՞ տարեկան՝ երբ ինձ լէզգին
տարաւ, այդ չըզիտեմ:

—Իսկ հիմա, —ընդհատեց Ֆիրատ գլարթ
կերպով, —բոլորովին ուղիղն ասա՛, սիրտդ ո՞րի կողմն
է, քրիստոնեայի, թէ մահմեդականի:

—Հիմա, —գրապէս պատասխանեց տիկինը,—
հիմա ես մահմեդական եմ, ինձ այդ կրօնի մէջ
ծնած, սնած եմ զգում, բայց ոչ թէ իմ կրօնին
դաւաճանած:

Ս Է Յ Լ Ո Ն

(կրօնաբանական)

ՍԻՐՈՅ ՏԵՍԻԼ

Մի տեսիլ լանկ արծ ընկալիմ աչքին
հրաշալի փայլում իր գեղեցկութեան:
Երազամուր, փեղած երկնքին
Դմբէթի տակ՝ դիւրի փափկութեան
Մի նրագ կարծես դադում էր՝ լալիս,
Լալիս՝ օրօրում, եւ սահուն գեփիւռ
Լցում նրանով, արձագանք տալիս
Աստիքի ներքեւ՝ փառքը, համասփիւռ:

Կերպարանաւորին մինչ հառաչում էր,
Կոծում ու երգում առի լալկանում.
Որ մեծափ խոսի տակով թռչում էր —
Փայլեց վաղորդեան աստղը երկնքում:
Նա լուսանաճանց, պայծառ նրմայով՝
Կարծես դողում էր, դադում՝ օրօրում
Նրագի զարկից, որ նոյն երկնքով
Սահում էր՝ հնչում՝ երերում:

Համբ, ակնապիւծ, զսպած իմ հառաչ,
Կարծես հաւածից մի կախարդական,
Եւ արձանացայ տեսիլի առաջ,
Տեսիլի առաջ սիրոյ մոգական:

Աւելի պայծառ ու մեղամադիկ
Քան Արուսեակի աստղը թովչական՝
Անօտաւիելի էր ու թափանցիկ
Տեսիլը սիրոյ, տեսիլ սփանչական:

Եւ մինչեւ նրագը շեշտով բերկրանքի
Դողում էր՝ լալիս, լալիս՝ օրօրում,
Հրաշալի փայլում իր հրապարանքի
Տեսիլն սահում էր, սահում՝ երերում,
Եւ անհուն ծոցում երկնքի կապոյտ
Չփանում էր նա, առանց մրմունջի,
Ասես հրեշտակ՝ թեթեւ ու անխոյր
Թեւերի վրան սիրոյ անուրջի:

Ա. Լ.

Կ Ե Ն Ս Ա Տ Ո Ւ Ո Յ Ժ Ե Ր

(Հոգեբանական հոգեւոր)

Առօրեայ մոխրագոյն կեանքի ընթացքում եր-
բեմն պատահել է, որ ընկել եմ հոգեկան առանձին
տեսակի տրամադրութիւնների մէջ: Հոգեկան այդ-
պիսի դրութիւններից մէկն էլ կատարեալ ապա-
սիան է, ոգեկան ներհը, երբ բոլորովին խզում է
մարդու՝ կեանքի հետ ունեցած կապը, ոչնչանում է
է գէպի կեանքը ունեցած սէրը... Նոյն իսկ ամենա-
կոպիտ անասնական պահանջները, այդպիսի տրա-
մադրութեան ժամանակ, մարդ կատարում է շատ
թույլ, իսկ բարձր պահանջները բոլորովին անհե-
տանում են, և անհատը ընկնում է լիակատար ան-
տարբերութեան մէջ:

Եւ ընդհակառակը՝ լինում են կեանքի ուրա-
խալի շրջաններ, անշտապ, բայց հաստատուն գոր-
ծունէութեան, մտքի և զգացմունքի պայծառու-
թեան շրջաններ... Առաջին տեսակի դրութիւնը
փոխում է երկրորդ տեսակի, և առանձին ոյժեր
են պէտք, որ ինձ կեանքի կոչեն այդ ծանր ոգե-
կան քնից: Ես դիտել եմ այդ ոյժերը և ինձ աջող-
ւել է պարզ որոշել նրանցից երեք գլխաւորները:

Յիշում եմ մի այդպիսի երկար ոգեկան քուն:
Ինձ համար շատ ծանր էր կեանքը, և բոլորովին
չէի ուզում ապրել. նոյնպէս չէի ուզում զրկել ինձ
կեանքից, ոչինչ չէի ուզում: Ամեն գործ անում էի
ըստ սովորութեան, կարծես ինքնեցիայի ուժով:
Այդպէս վեր էի կենում, պառկում էի, աշխատում
էի... և հա՛, հպատակելով այդ ինքնեցիային,
պառկեցի քնելու. շատ երկար չըքնեցի և միւս
օրը վեր կացայ վաղ առաւօտեան: Երբ շորերս հա-
գայ և դուրս եկայ փողոց — կարծեմ՝ յունիսին էր —

Գ Ե Ղ Ե Յ Կ Ո Ւ Հ Ի

տեսայ ուղղակի իմ առաջ ծագող արեգակի պայ-
ծառ արշալույսը: Սկսեցի նայել այլուղ հորիզոնին.
մի ինչ որ անհասկանալի ոյժ մղում էր հայեացքս
դէպի նա, և ես անշարժ նայում էի մի քանի
րոպէ, մինչև որ ծագեց արեգակը: Զգում էի թէ
լինչպէս այդ րոպէին այլայլում էի: Նայում էի

իմ առաջ բացւած սքանչելի տեսարանին. նայում
էի մատաղ արեգակից շողաթաթախւած գիւղին,
արեգակը իմ մէջ արտացոլող գետակին, առաւօտեան
արագավազ մշուշներին. ունկնդիր էի արթնացող
գիւղի ուրախալի աղմկին, որով ձուլւում և մի ու-
ժեղ ակկօրդ էին կազմում՝ կովերի բառաչոցը, ոչ-

խարի մայիւնը, հովիւներին հարա—հրոցը, նոյն իսկ գեղջուկի, կոպիտ հայհոյանքով համեմա՜ծ խօսակցութիւնը, անիւներէ ճռճուցը... Ես զգացի թարմ խոտերի և ցօղապատ ծառերի խոնաւ բուրմունքը... Եւ առաւօտեան այդ հարմօնիւն իր ամբողջութեամբ այնպէս բարձրացրեց իմ ոգին, այնպէս ալեկոծեց հոգիս, որ լուռ հրճւանքով զգում և մտածում էի. «Ո՛հ, կեանքը գեղեցիկ է»: Եւ այն ժամանակ զգացի, որ գեղեցկութիւնը կեանք է ծնում, իսկ կեանքը՝ գեղեցկութիւն:

Ներդաշնակ ու գեղեցիկ բնութեան ազդեցութիւնից յարութիւն առնելուց յետոյ չեմ չիշում, թէ արդեօք, երկար ապրեցի, թէ ոչ. բայց կրկին պատահել է, որ մեռել եմ կամ հոգով քնել: Կրկին ամեն բան խաւարում է իմ մէջ, և գեղեցկութիւնը կորցնում իր ազդեցութիւնը, այլևս չէ շարժում ինձ. կրկին ո՛չ մի ցանկութիւն, ո՛չ մի ձգտում չըկայ մէջս... Կրկին սկսում եմ սովորական գործողութիւններս մեքենայաբար կատարել, նոյն իսկ առանց հարց տալու, թէ ինչի՞ եմ կատարում այդ բոլորը... Ահա, այդպէս չիմանալով, և նոյն իսկ չըջանկանալով, թէ «Ի՛նչի» — գնացի մի ինչ որ գիւղ: Մէկը կանչում էր ինձ այդ գիւղից, և ես գնացի: Գիւղ չըհասած՝ ինձ պատահեց մի մուրացկան: Մօտովն անցնելիս նայեցի նրա երեսին: Եւ հոգիս կրկին ալլալեց: Նրա դէմքին կարգացի տանջանք, յոգնածութիւն, կարիքից առաջացած վիշտ, մարդկային պատարժանութեան ստորացում, ստրկութիւն... Անցաւ գնացի մօտովը և յետոյ այլևս չըտեսայ նրան: Բայց այն ժամանակ զգացի և մտածեցի, թէ որքան լաւ կըլինէր, եթէ նրան օգնէի. յանկարծ ամօթ և ցաւ զգացի... Վերջը ուրախացայ, որովհետեւ սիրեցի նրան, և ո՛չ միայն նրան, այլ իմ օգնութեան կարօտ ամեն մի մարդու, ամեն մի եղբօր. այդ բանի մէջ տեսայ հոգեկան գեղեցկութիւն, և կեանքը նորից յորդ ալիքներով հոսեց

գէպի հոգուս խորշերը: Ես նորից կենդանացայ, ամրապնդեցի, և կամքս ուղղեց գէպի բարին: Այն ժամանակ հասկացայ, որ սէրը կեանք է՝ օտարիս, իսկ կեանքի՝ ձգտումը ծնում է սէր:

Ես ապրում էի՝ ամբողջապէս սիրով համակա՜ծ: Յոգնեցի, և նորից նիրհը տիրեց, խաւարը պատեց և թափանցեց հոգիս: Եւ գեղեցկութիւնը չէր կենդանացնում ինձ մէջ, չէի գտնում սիրոյ աղբիւր: Անտանելի ծանր էր ինձ համար կեանքը: Սկսեցի տրտունջներ յայտնել: Ի՞նչի եմ տանջւում: Մարմնական և հոգեկան ընդունակութիւններս կանոնաւոր և առողջ գրութեան մէջ են: Ինձ մատչելի են գիտութեան և գեղարվեստի պատճառա՜ծ բարձր բաւականութիւնները, ես միջոց ունիմ հասարակական դիրք ձեռք բերելու. այն ինչ այսպէս տանջւում եմ: Ինչի ինձ շրջապատողները, որոնք չունին այն բոլորը, ինչ որ ես ունիմ, — ի՛նչի նրանք աւելի քիչ են տանջւում՝ քան ես, կամ բոլորովին չեն տանջւում և նոյն իսկ զոհ են իրանց վիճակից ու բախտաւոր: Ի՞նչի ես զգում եմ նրանց և իմ այժմեան կեանքի անմտութիւնը, իսկ նրանք չեն զգում այդ. չեն զգում և չեն տանջւում, իսկ ես զգում և տանջւում եմ: Ուրեմն իմ գիտակցութիւնն է տանջւելու պատճառը: Արդեօք լաւ չէ բոլորովին հրաժարել այդ գիտակցութիւնից: Երբ այսպիսի հարց տւի ինձ, մտածեցի և զգացի, որ գիտակցութիւնից հրաժարելը մեռնելուց էլ վատթար է, որ գիտակցութիւնը ինձ համար աշխարհիս երեսին ամեն բանից թանկ է, որ դա է միակ և խոկական բարիքն ու մխիթարութիւնը, որ լաւ է տանել աւելի ուժեղ տանջանքներ, քան կորցնել գիտակցութիւնը: Այն ժամանակ հասկացայ, որ գիտակցութիւնը կեանք է՝ օտարիս, որ նա՛ է իսկական կեանքը եւ նա ի՛նքն է գեղեցկութեան, սիրոյ եւ ճշմարտութեան յողբիւրն ու պատճառը:

Ձ. Տ. Գ.

ՆԱԽԵԼՆԵՐ ԺՆՆԵՐՊԵՐՉԻՑ

IV

Ստոկհոլմ, 13/27 սեպտեմբեր.

Ստոկհոլմի ցուցահանդիսի բժեկական բաժինը.

Գտնւելով ներկայումս Ստոկհոլմում, Զւեդիայի մայրաքաղաքում, ուր հիւսիսային բոլոր ազգութիւնները միացեալ ուժերով կազմակերպել են մի շատ սիրուն և հետաքրքիր ցուցահանդիս, մենք ստիպւած ենք այսօր

չեղել մեր նամակների բուն նիւթից և առ այժմ մի կողմ թողնելով Մոսկւայի բժշկական համագումարը՝ խօսել ցուցահանդիսի մասին: Բայց այս դէպքումն էլ մենք կանգ կ'առնենք միայն այն կէտերի վրայ, որոնք մասնաւորապէս մեզ հետաքրքրում են, թողնելով ուրիշներուն գրել թէ Ստոկհոլմի, որ մի շատ սիրուն կոկիկ և մաքուր քաղաք է, թէ Զւեդայների մասին, որոնք քաղաքակրթւած միւս ազգերի վրայ այն առաւելութիւնն

ունին, որ բարոյական զարգացումը բնաւ նրանց մէջ չեալ է մնացած և մտաւոր ֆիզիքականից, թողնում ենք ուրիշներին՝ մասնադէտներին խօսել ցուցահանդիսի ազգաբնակչական, մանկավարժական, արդիւնաբերական և մասնաւորապէս ելէկտրականութեան նւիրւած բաժինների մասին, որոնք աչքի են ընկնում անմիջապէս, թէ իրանց ճոխութեամբ և թէ այն ահագին առաջադիմութեամբ, որ

Չւեղացիք և Նորեգիացիք արել են այդ ճիւղերում:

Մենք կըխօսենք միայն բժշկական բաժնի մասին, որ պակաս ճոխ չէ: Այդտեղ մենք գտանք մի շատ հարուստ ժողովածու հիւանդանոցների համար անհրաժեշտ պիտոյքների, սկսած մահճակալից մինչև վիրաբուժական գնդասեղները. կայ նոյնպէս մի օրինակելի պինդորական վրան-հիւանդանոց իր բոլոր պարագաներով, այդ բոլորը շատ համեստ, բայց ընտրովի, դիմացկուն նիւթերից պատրաստած լինելով, համեմատաբար միւս տեղերի գների հետ շատ էժան են, ուրեմն մատչելի ամենասահմանափակ բիւդժէներէ համար:

Բացի այդ՝ բոլորի մէջ առանձնապէս աչքի է ընկնում բժիշկ Zander-ի մէքանիքական մարմնամարզութեան գործիքների ժողովածուն, որը տեղաւորւած է մի առանձին դահլիճում և ուր մի հմուտ բժշկի հսկողութեան տակ ամեն ցանկացող կարող է ձրիապէս օգտուել:

Բայց նախ քան խօսել մեքենայական մարմնամարզութեան մասին, աւելորդ չէ մէկ երկու խօսքով ծանօթանալ թէ ինչումն է կայանում ընդհանրապէս Չւեղական մարմնամարզութեան էութիւնը: Հակառակ գերմանականին, որ արհեստական-պինդորական ուղղութեան է ենթարկւած, Չւեղական մարմնամարզութիւնն աւելի տեսական հիմքեր ունենալով այն սկզբունքին է ծառայում, թէ մկանուցների վարժութիւնները պէտք է լինին բազմասեւակ, բայց այնքան պարզ, որ քայլ առ քայլ կարողանան ամրացնել մկանուցների առանձին խմբերը, որոնց համար սահմանուած է համապատասխան որոշ շարժումներ: Այդ սկզբունքին ծառայելով Չւեղական մարմնամարզութիւնը, հազիւ թէ օգտուէտ լինի բոլորովին առողջ երիտասարդութեան համար, Dubois Reymond-ը իրաւամբ նկատում է, որ մարմնամարզական վարժութիւնները չըպիտի լինի միայն մկանուցների — ինչպէս ենթադրում են շատերը, այլև ուղեղի մոխրագոյն նիւթի վարժութիւնը: Չւեղական մարմնամարզութիւնը հնար է տալիս մկանուցները ամրացնել, բայց ոչ բարդ շարժումները դիւրացնել — այդ պատճառաւ նա կարող է մեծ դեր խաղալ միայն իբրև բժշկական մի հնար, որով կարելի կըլինի պահ-

պանել կոմ վերանորոգել մի քանի մկանուցների գործունէութիւնը *):

Պ. Զանդերի գրութեան (methode) նպատակն է մէքանիքական գործիքներու միջոցաւ կատարել տալ մկանուցների մի որոշ խմբի, գիտնականապէս որոշւած և յայտնի զբաղմունքների չարմարեցրած, շարժումների վարժութիւնները:

Այդ բազմատեսակ շարժումների առաջին տեղն են բռնում թւերի, ոտքերի, մարմնի ներգործական շարժումները, որոնք ամեն մի մարմնամարզական գրութեան գլխաւոր կէտերն են կազմում: Մէքանիքական ընդդիմադրութիւնը, որ պէտք է չաղթէ մկանուցների որոշւած խմբին, կայանում է մի ծանրութիւնից, որ կարելի է շարժել չափերի բաժանւած երկայնութեամբ, այնպէս որ ամեն մէկ անհատի ուժերի համաձայն ընդդիմադրական ծանրութիւնը կարելի է աւելացնել կամ պակասացնել, տեղափոխելով քարերը, ինչպէս այդ անում են սովորական կշեռքների վրայ:

Եւ պ. Զանդերի գրութեան գլխաւոր առաւելութիւնն այդ երկու կէտերի մէջ է, որ նա չարմարում է ամեն անհատի և ամեն մի մկանուցների խմբի ուժերին: Եւ այդ մշտական չափաւորւած վարժութիւնը անհատի ուժերի համեմատ ոչ թէ միայն ուժեղացնում, զարգացնում է մկանուցների որոշ խմբերը, այլև ինչպէս հաւատացնում է պ. Զանդերը, նրանց հիւսւածքի մէջ առաջ եկած քայքայումների առաջն է առնում, և վնասւած մասերը վերանորոգում, ամրացնելով միաժամանակ ուղեղային գրութիւնը և զարգացնելով արեան և մարմնի հիւթերի հոսանքները ու այդպիսով հեշտացնում է մեր ներքին օրգանիզմի գործունէութիւնը:

Բժ. Ե. Մ.

*) Մարմնամարզական դրութիւնների հետ կարելի է ծանօթանալ համառոտ կերպով պ. M. Guyon-ի *Դաստիարակութիւն եւ ժառանգականութիւն* անվամբ գրւած քննարկումում և հայերէն:

Քաղաքային ընտրութիւններ Բազում

Քաղաքային վարչութեան ընտրութիւններով բնորոշում են քաղաքի հաստեղծութեան աստիճանը քաղաքային գործերի ինքնավարութեան մէջ: Անհատական կամ ազգային նախանձը, թշնամութիւնը և այլն, որ քան էլ բուռն լինին, այնուամենայնիւ մենք չենք կարող հաւատալ, թէ մի ճշմարիտ քաղաքակրթւած, ինտելիգենտ մարդ, որ ազգից էլ լինի, թոյլ տալ իրան քէ տալ տգէտ, քաղաքային գործերի մասին գաղափար չունեցող մի ՕԵ-ի, եան-ի, օլլ-ի կամ ռիլի-ի: Այն, մենք դրան չենք հաւատում: Եւ ընտրութիւնների ժամանակ եթէ տեսնում ենք գուհիկ ամբողջ չաղթանակ է տարել, քաղաքային գործերի գլուխն անցկացնելով իր մակերևոյթի զանազան մարդկանց, լօգիկաբար դատելով, ասում ենք «Քաղաքը դեռ ամբողջաչին է», այսինքն տգիտութիւնը թագաւորում է այնտեղ: Իսկ սրա հակառակ երբ այդ ընտրութիւնների ժամանակ չաղթանակը մնում է քաղաքակրթ դասակարգին, եզրակացնում ենք որ քաղաքը հասել է ինքնավարութեան, նա գիտէ գիտակցաբար գործել:

Բազալ քաղաքային վարչութեան ընտրութիւնները կարելի չէ համեմատել Թիֆլիսի հետ: Թիֆլիսում կոխը, այսպէս ասած, գաղափարական է, այստեղ հաշ, ռուս, վրացի ամբողջ չի ձգտում իր նմանին տանել ու բազմացնել քաղաքագլխի աթոռի վրայ կամ իր քէն տալ իր նման տգէտներին. ոչ, այնտեղ այդ ամբողջ գլուխն անցած են գաղափարներով միմեանցից տարբեր, բայց իտելիգէնտ մարդիկ:

Նոյնը չէ Բազում. Բազալ քաղաքային վարչութեան առաջին նիստում ընտրւեցան մեծ մասամբ զանազան հաշիներ, մաւաղիներ, օլլիներ և այլք, որոնց ընտրողները բացառապէս ոչխարի մորթուց կարած մեծ փափախներ էին կրում իրանց գլխին: Այդ ընտրութիւնը որ քան վատեցունցի էր, նոյնքան և հակառակ քաղաքային ինքնավարութեան սկզբունքին: Այդ ընտրութիւնները մի ծիծաղ էր քաղաքակրթու-

Թեան դէմ, մի ջախջախիչ հարւած, որը, եթէ այդ ուղղութեամբ շարունակելու լինէր, առանց խղճահարեւոյ կարող լինէր ասել, որ նախ թիւ քաղաքը գտնուում է տղէտ ամբոխի ձեռքում, հետեւապէս նա դեռ արժանի չէ ինքնավարութեան բարիքը վաշելու:

Մի երկու պարսիկ հարուստներ, որոնց աշխարհայեցողութիւնը բէկական անսանձ կամայականութիւնից ան կողմ չէ անցնում և որոնք դեռ առաջնորդուում են հին-բունական քաղաքականութեամբ, նրանց միայն և միայն ցանկալի է մի բան — քաղաքը կառավարել, եթէ կուզէք, շահագործել յայնպէս, որպէս Պարսկաստանում խաները շահագործում են ամբողջ նահանգները: Միացրէք սրան և իսլամական փանատիկութիւնը, այն ժամանակ հասկանալի կըլինի, թէ ինչպէս այդ տղիտութեան խոր խաւարի մէջ պարսիկ ամբոխը լցրել էր խորհրդարանի դահլիճը և իր քէն բացառապէս տալիս չափում ու հուսկներին:

Պարսիկները որպէս մեզ հետ ասորոյ և մեզ շահակից ազգ, եթէ ընտրութիւնները կատարէին գիտակցօրէն, քաղաքի շահերը ինկատի առնելով և ընտրէին թէկուզ թուրք, բայց ինտելիգենտ, անաչառ մարդկանց, մենք կըզովէինք նրանց մրցումը և կուրախանայինք, որ նրանք զարթնում են, ձգտում են դէպի առաջագիմութիւն:

Բայց, ինչպէս տեսաք, այդպէս չէ. թուրք ամբոխը քաղաքային ինքնավարութեան գալափարն անգամ չունի և նա եթէ իր քէն տալիս է չասան-հուսէինին, այդ նրա համար է, որ չասանն ու հուսէինը թուրք են, ուրեմն նրան պէտք է քէն տալ:

Պէտք էր տեսնել ընտրական ցէնդունեցող պարսիկների մէջ կատարած ագիտացիան յօգուտ մի քանի հարուստների, պէտք էր լսել թէ ինչ հակընկերական խօսքերով էին ոտքի հանում այդ տղիտութեան մէջ խարխափող ամբոխին և քարշ տալիս դէպի խորհրդարան: Այո, քարշ տալ եմ ասում, ոմանց զոռով, ոմանց կաշառով, ոմանց էլ ուղղակի խաբելով:

Եւ առաջին ընտրութիւնները, երբ սեւացան բազմաթիւ ինտելիգենտ մարդիկ — հետեւանք էր այդ զօրեղ ագիտացիայի:

Այս հանգամանքը այնքան զօրեղ

ներգործութիւն ունեցաւ Բագւայ իտելիգէնտ քրիստոնեաների վրայ, որ մի վայրկեան դուրս գալով ոսկու երանգներից, շտապեցին ձեռք ձեռքի տալ և քաղաքը փրկել խաչատուութիւնից:

Եւ իրաւ ինչ խաչատուակ բան կըլինէր, եթէ քաղաքի վարչութիւնն անցնէր պարսիկներու ձեռքը: Հաջիները ծայապատիկ պիտի նստէին դումայի դահլիճում, որպէս իրանց տան մէջ և հարցերը պիտի վճռէին մի քանիսի ցանկացածի նման, «չասան աղմ մը բուշուրուր, օնըն դեդիլի օլտուն», պիտի ասէին հաջիները և ամեն ինչ վերջանար:

Ու այդ պիտի տւէր չորս երկար ու ձիգ տարիներ:

Զաբաթ օրուայ վերջնական ընտրութիւնները մասամբ ուղղեցին Բագւայ քրիստոնեաների անտարբերութիւնից առաջացած սխալը. այդ օրն ընտրեցան 15 հայ, գանազան քրիստոնեաներ 6, թուրք 2. առաջին ընտրածների հետ միասին թուրք 28, հայ 22 և գանազան ազգութիւններից 9 հոգի: Ընդհանուր թիւ 59, որ օրինական երկու երրորդից աւելի է:

Յաւայի է միայն, որ ընտրութիւնների ժամանակ սեւացան պ. չ. Մելիքեանի նման ինտելիգենտ և գործունեաց մարդիկ, որոնք միշտ մեծ օգուտներ են տւել և կըտան հասարակական գործերին:

Սա շատ ցաւալի է, բայց արդէն կատարւած վերջացած իրողութիւն է:

Հետաքրքիր է միայն, թէ լիազօր ձայնաւորները ունենալով պիտի կոչեն քաղաքագլխի պատասխանատու պաշտօնի համար:

Անշուշտ պարսիկները կունենան իրանց ինտրելին: ձայնաւորների ընտրութեան գործում պարտութիւն կրելուց յետոյ էլ մենք կարծում ենք որ անվճատ պիտի կուեն քաղաքագլխի ընտրութեան ժամանակ և հաւանական է, իրանց ամբողջ քէները տան իրանց ընտրելին: Այս հանգամանքն ի նկատի առնելով՝ միւս ազգութիւններին պատկանող ձայնաւորները իտահմութիւն արած կըլինին, եթէ իրանց քէները չըցրէին գանազան ընտրեալների վրայ, այլ տան մի ընդհանուր յարգանք վաշելով անձի: Գէթ այսպիսով մի երկու քէների առաւելութիւն կունենան: Իսկ եթէ քէները ցրեն նոյն իսկ երկու անձի վրայ —

չաղթութիւնը կըմնայ թուրքերի կողմը:

Բագւայ ոչ-խալամներին եթէ ցանկալի է սոյն ընտրական մրցումից դուրս գալ պատուաւոր կերպով և քաղաքին տալ մի արժանաւոր գլուխ, որ ազգից էլ կուզէ լինի ու փրկել քաղաքը խանական աւերումից, — նրանք պէտք է գործեն համերաշխութեամբ, միշտ ձեռք ձեռքի տւած: Արդէն իրանց քաղաքակրթական առաւելութիւնը իսլամների վրայ հէնց այդ համերաշխ գործունէութեան մէջ պէտք է փայլի:

Ա. Յ. Մ.

Մասենախօսութիւն

Արեւի Յարութիւնեան. Բանաստեղծութիւններ (Փորձեր). Թիֆլիս, 1897

Քննադատութիւնը պարտաւոր է վերաբերել դէպի մի նոր սկսող գրիչը ամենայն բարեխղճութեամբ, երբեմն անարդար քննադատութիւնը կարող է յուսահատեցնել դեռահաս գրողին և ստիպել նրան առ միշտ թողնել գրիչը: Միւս կողմից՝ անաչառութիւնից զուրկ և անճաշակ քննադատութիւնը կըլցնէ գրական ասպարէզը անճաշակ գրողներով, որոնք կը զգացնեն ընթերցող դասակարգին: Քննադատութեան գործն է ամենայն անաչառութեամբ կշռադատել իր առջև դրւած աշխատութիւնը, մանաւանդ եթէ սա պատկանում է մի նոր սկսող գրչին, որպիսին ահա՞ պ. Յարութիւնեանն է:

Պարոնի գրքոյկում գետեղած են բաւական թուով ոտանաւորներ, որոնց մեծագոյն մասը պոետական չեն, Բաւարար լինելու համար բանաստեղծական գրւածքը (մեր խօսքը լիրիքական բանաստեղծութեան մասին է) պիտի համապատասխան լինի երեք գլխաւոր պայմաններին: 1) Նա պիտի պարունակէ իր մէջ զուտ զգայական նիւթ, նուրբ զգացմունք. վերջինս կարող է լինել, բայց սա անհրաժեշտ չէ: 2) Յիշեալ զգացողական նիւթը պիտի արտայայտւած լինի գրաւիչ, դուրեկան կերպով, ուրիշ խօսքով ասած՝ բանաստեղծը պիտի կարողանայ արտայայտել իր նուրբ զգացմունքը, պիտի կարողանայ զգալ տալ ընթերցողին այն, ինչ որ ինքն է գգում, ինչպէս որ փիլիսոփան (մտածողը)

պիտի կարողանայ ապացուցանել և ուրիշին անհիմն ինչ բանի մէջ ինքը համոզւած է: 3) Մասնաւորապէս լիբիքական բանաստեղծութիւնը պիտի գրւած լինի քաղցրահնչիւն ոտանաւորով: Բայց չը պէտք է կարծել, որ ամեն մի քաղցրահնչիւն ոտանաւոր անպատճառ բանաստեղծութիւն է ներկայացնում: Լեզուն լաւ իմացող իւրաքանչիւր անհատ կարող է տեղադրական վարժութեամբ ոտանաւոր գրելու ընդունակութիւն ձեռք բերել: Եթէ կամենաք՝ կարելի է զուտ գիտնական նիւթերի մասին ոտանաւորով գրել: Նոյն իսկ թւաբանական խնդիրները կարելի է շարադրել քաղցրահնչիւն ոտանաւորի ձևով: Ուրեմն ամեն մի ոտանաւոր անպատճառ բանաստեղծութիւն չէ՝ ներկայացնում, սակայն լիբիքական լաւ բանաստեղծութիւնը պիտի անպատճառ քաղցրաձայն ոտանաւորի ձև ունենայ: Բայց պ. Ա. Յ. գուցէ չի էլ ըմբռնում ոտանաւորի էութիւնը:

Պարոնի գրածքներից շատ շատերը իսկի բանաստեղծական նիւթեր չեն պարունակում իրանց մէջ, կամ իր՝ հեղինակի կողմից նիւթը չէ ըմբռնւած, կամ վերջապէս նիւթը հնացած, հազար անգամ կրկնւած, տաշւած ու մաշւած է: Օրինակ.

Զրքնաղ գարնան վառ ծաղիկներ
Ազատ փրթթում ծաղկում են,
Եթէ միայն ապառաժներ
Մայր-երկրի տակ արգելք չեն:

Աչդպէս ծաղկում են պօռնի
Գողափարիներ սիրալից՝
Թէ մընում են գերծ զրգելի
Միտքը ճնշող օրէնքից:

Այստեղ ինչո՞ւմ է հարցը: Արդեօք հեղինակը ի՞նչ է հասկանում «մտքեր ճնշող օրէնքներ» ասելով, արտաքին հասարակական - իրաւաբանական պայմաններ, թէ ներքին հոգեկան (լեզուի, լոգիկայի, կամ բարոյականութեան օրէնքներ): Եթէ խօսքը արտաքին օրէնքներին է վերաբերում, սրանք ի՞նչ կապ ունին բանաստեղծի գաղափարի հետ, թերևս նրանք աւելի նիւթ են տալիս, ակամայ ստեղծում են մտքի և սրտի գաղափարներ: Իսկ եթէ հեղինակի խօսքը հոգեկան օրէնքներին է վերաբերում, ապա նա չարաչար սխալւում է, որովհետև ներքին օրէնքները ուղղակի կերպով դադարաւորւում, սրբաց-

նում, գտնւում են բանաստեղծի գաղափարները, նոյն իսկ ստեղծում են սրանց: Արդեօք չիշեալ օրէնքներից որին է վերաբերում հեղինակի խօսքը, հաւանականն անհիմն է, որ նա ինքն էլ չը գիտէ թէ ինչ է ասում և խօսում է մութը, անորոշ սրտից ու մտքից:

Երբեմն էլ պ. Յ. վերցնում է իրա համար անհասանելի նիւթեր, ու չը գիտնալով ինչպէս վերաբերել դէպի նիւթը, դատարկ ֆրազներով ոտանաւորներ է կազմում: Օրինակ «Բնութեան ոճիր» ոտանաւորը: Բանից դուրս է գալիս, որ բնութիւնը երեսպաշտութեամբ է վերաբերում դէպի մեռածները, հարուստ հանդուգնալի գերեզմանը զարդարում է կանաչով և անուշահոտ ծաղիկներով, իսկ հասարակաց անկեղծ մշակի գերեզմանը չէ ծածկում անգամ վայրենի խոտով: Հրմի եկէք ու բան հասկացէք: Ո՞վ չը գիտէ, թէ գերեզմանից յետոյ բնութեան առջև ամեն ինչ հաւասարում է. թէ հարուստին, թէ աղքատին, թէ հանձարին և թէ ապուշին բնութիւնը հաւասար կերպով փրթցնում է, փոշի է դարձնում: Իսկ եթէ պ. Յ. հարուստի գերեզման է տեսել ծաղիկներով պատած, այդ մարդկանց մեղքն է և ոչ թէ բնութեան:

Բայց համակրելի են պ. Յ.-ի հայրենասիրական ոտանաւորները, միայն թէ սրանք մեծ մասամբ կամայ թէ ակամայ նմանութիւններ են Գամառ-Քաթիպային և շատ չնչին ինքնուրոյն կողմեր ունին:

Զ Մ Ե ՈՒ

Դաժան ձմեռ, քո կապանքներ
Ձուր են յանդում աշխատել
Ապագայ փուլ գարնան յոյսեր՝
Սրտիս մէջը մեռցրենք...

Այստեղ մարդ ակամայ մտաբերում է Գամառ-Քաթիպայից.

Թող փէք քամին պաղ-պաղ երեսիս

Յուսով եմ վաղ-ուշ գարունը պիտի գաջ:

միայն թէ հրքան տարբերութիւն արտայայտութեան մէջ (ջանում, աշխատել):

Զրնայելով մեր յայտնած և դեռ անյայտ թողած բազմաթիւ թերութիւններին, պ. Յ.-ի գիրքը պարունակում է իր մէջ մի քանի իսկապէս բանաստեղծական կտորներ, օրինակ «Թառամած ծաղիկը»:

Արշալոյսին ես ձեզ հետ էլ չեմ
բացւի միասին,
Երկնից արփիւն լուսավառ ինձ չի
ժրպտի կաթոգին,
Թիթեռները թևազարդ էլ չեն
հանգչիլ իմ վրայ,
Եւ ծաղկասէր մանուկներ ինձ տես
սուրբեան էլ չեն դաշ,
Վ'անցնի բույս, մի վայրկեան և ես
կ'ընկնեմ ուժասպառ,
Ինձ կըգրկէ ջաւիտեան մայր-երկիրը
մութ-խաւար:

Ահա թէ ինչպէս պէտք է գրել Եթէ սրա նման մի քանի օրինակները չըլինէին, մենք բոլորովին անուշադիր կըթողնէինք Ա. Յ.-ի գրքիցը: Բայց չիշեալ օրինակներից երևում է, որ երիտասարդի հոգոյ մէջ ինչ որ բան կայ, ուստի և պէտք չէ յուսահատել: Միայն թէ հարկաւոր է խնայողութեամբ մշակել մեր համեստ գրականութիւնը, որովհետև սա մեր միակ գանձն է ներկայումս...

Ս. ԹԱՌՍՅԵԱՆՑ

գ եղ ա ռ լ ե ս

Թաւրոն եւ նկարաւորին

Վաղուց արդէն լուր էր տարածել, թէ մի քանի անձինք խորհուրդներ են կազմում Թիֆլիսի թատրոնի գործը առաջ տանելու համար: Եթէ որ նրանք իսկապէս, սրտով ներշնչւած լինէին այդ գործը գլուխ բերելուն՝ այն ժամանակ պէտք է ամեն ինչ վերջացած լինէր, այն է՝ խումբը կազմակերպւած, նիւթական փոքր ի շատէ ապահովութիւն ձեռք բերած, ըէպէր-տուարը պատրաստած, և ներկայացումներն էլ արդէն սկսւած: Բայց այլ է խօսալը, և այլ՝ գործ կատարելը: Նրանց մի ներկայացուցիչ պարոն Թիֆլիսում գտնուող դերասաններին մէջ համբերութեան ոգին էր աշխատում զարգացնել, ասելով՝ որ ամեն ինչ գլուխ կըբերենք:

Համբերեցին և փառաւորապէս սխալւեցին:

Այժմ կարող ենք հաստատապէս հաղորդել, որ մի քանի պարոնների պատրաստակամութեան ու աջակցութեան և դերասանների համերաշխութեան շնորհիւ՝ խումբն արդէն կազմակերպւած, թատրոնը վարձած, ըէպէրտուարը պատրաստած է և ամսոյ 5-ից սկսւելու են կանոնաւոր ներկայացումներ: Խմբի մէջն են հետեւեալ անձերը. թատերասիրուհի օր. Խիթա-

րեան, դերասանուհիներ՝ տ. տ. Զաբէլ, Փառանձեմ, Հաւանական է որ լինի և օր. Ախաշեանը և ուրիշներ. դերասաններ՝ պ. պ. Տէր-Դաւթեան, Սարգարեան, Աղայեան, Մամիկոնեան, Բարուրեան և ուրիշներ. հարկաւոր եղած ժամանակները խօսք են տւել մասնակցելու և պ. պ. Հախումեան, Թարխանեան, Բէգեան և ուրիշներ. նոյնպէս և Չմշկեան ամուսինները: Խօսք կայ և Միրադեան դերասանի մասին:

Նոյեմբերի 5-ին, չորեքշաբթի, սեզօնը բացելու է Կարապաղի Աստղագէտ պատմական դրամայով. Արդէն պատրաստի կան նոր պիէսաներ: Խաղալու են մեծ մասամբ կօմէդիաներ և դրամաներ:

Ջարուսակէնք մեր խօսքը պատկերահանդիսի մասին:

Պ. Բաբինջաղեան. Եթէ ներկայացրած չլինէր 23 հատ մեծադիր նկարներ տարբեր բովանդակութեամբ, պատկերահանդէսը կունենար մի ողորմելի տեսք: Դա կլինէր մի հաւաքածու (մի քանի բացառութիւններով) անշնորք և անգոյն կտորների: Այդ քսան և երեք նկարները արտայայտած են ոչ թէ կենդանի և զեղարեւտօրէն ու պ. Բաբինջաղեանի վրձինին յատուկ էֆֆէկտներով, այլ և նրանցից ոչ մէկը նման չէ միւսին ոչ բովանդակութեան, ոչ լոյսի, ոչ գոյների կողմից:

Նրանցից իւրաքանչիւրը շնչում է կարծէք ինքնուրոյն ոգով ու դիտողի վրայ թողնում տպաւորութիւն, խորհրդածութիւնների նիւթ լինում:

Ռուսաստանում նրա հանդէս գրած նկարների քննադատութիւնների մասին տպագրւեց նոյնիսկ հայատեաց Մоск. Вѣд. մէջ: Բայց այդտեղ քննադատը մոռացած ազգայնական գանգան բուն, պօլիտիկային վերաբերեալ մանիէրները, ոգևորած ողջունեց պ. Բաբինջաղեանին, ասելով, որ վաղուց է ռուս նկարիչները չեն դրել այնպիսի սքանչելի նկարներ, ինչպէս պ. Բաբինջաղեանը: Նրա գիշերաչին տեսարանները համեմատեց Ալվազովսկու, Լա-գորիօի գործերի հետ: Իսկ այդ օրից անցել է արդէն հինգ տարի և ենթադրում ենք, որ պ. Բաբինջաղեան գէթ հինգ քաջ ևս առաջ կլինի զնացած: Համալսարհային Պարիզի ցուցահանդիսի համար պ. Բաբինջաղեան նկարում է

մի շատ մեծադիր Արարտ, ահա այնտեղ կերպացւոյ նրա վրձինը և ստեղծագործութիւնը և թէ նրա առաջադիմութիւնը:

Ջանկովսկի. Չատ միակերպ է. Միւսնոյն է նրա մէկ պէջգաթը տեսած, թէ հարկւրը: Երևում է, որ ժամանակով մեծ ընդունակութիւն է ունեցել, իսկ այժմ ճերագածի տպաւորութիւն է անում նրա վրձինի:

Ջախարով. Նկարները կարծես հիւսանդոտ լինին, գուրկ ոյժից: Ունի շատ յաջող էտիւզներ:

Յակոբեան. Վրձինը փորձառութիւն ձեռք բերելուց, աչքի ընկնող նկարչի առհաւատչեաներ են տալիս նրա երկերը: Ֆանտազիան և մանիէրները դուրեկան: Մտածելու նիւթ կան նրա նկարների առաջ:

Նաւնեան. Մրա մասին միւս անգամ և մի փոքր ընդարձակ կրիտիկէսէք, որովհետեւ նրա տաղանդն ու վրձինը պահանջում են կանգ անել իր երկերի առաջ: Նրա գործերը խնամքով են կատարւում, ճաշակով, ունի ստեղծագործութիւն:

Լուկին Աշխատասէր նկարիչ, գիտէ շարադրել, բարեխիղճ է երևում դէպի իր արւեստն և ի չարը չէ գործ դնում վրձինը, զփախտութիւնը միայն բնութեան մէջ գոյների չըմբռնելն է:

Պատրիարք Օրմանեանի հրատարակւոյնի մասին

Եւրոպական լրագիրների ասուելով Օրմանեան պատրիարքը հրաժարական է տալիս: Նա յոգնել է. իր ազգակիցների տանջանքները, Դրան անմիտ յամառութիւնը, անընդհատ գործունէութեան անհրաժեշտութիւնն ու ժաթափ են արել նրան, և նա թողնում է իր պաշտօնը, իր վրայ դրած յոյսերը չ'իրականացնելով: Բնորոշելով նրա գործունէութիւնը, «Berl. Tageb. լրագրի կ. Պոլսի թղթակիցը գրում է.

«Նրա ամբողջ գործունէութիւնը թուլութեան, անվճռականութեան զրոյշմ էր կրում: Նրա անձնաւորութիւնը միշտ սուղերի մէջ

էր մնում: Օրմանեան պատրիարքը շատ լաւ գիտնական է. նա եկեղեցու զարդ է, ազնիւ բնաւորութեան տէր, բայց եկեղեցու իշխան չէ, նա զիպլոմատ չէ: Մինչդեռ անցած և գալիք խառն ժամանակում հէնց զիւսնադիտական տաղանդ ունեցող պատրիարք է հարկաւոր: Նրան յանդիմանում են թէ շատ սխալներ է գործել, որոնցից մեծ մասը վերաբերում է ոչ թէ այն բանին, ինչ որ նա արել է, այլ այն բանին, ինչ որ չի արել: Դուռը դժգոհ է նրանից, մեղադրելով նրան թէ նա բաւարար եռանդ չի ցոյց տալիս իր Հայրենակիցների մէջ լեղափոխական գաղափարներն արմատախիլ անելու, իսկ Հայրենակիցներն իրանց կողմից գանգատուում են, որ նա իրանց շահերը Դրան առաջ պաշտպանում է ոչ բաւարար եռանդով: Եւ, յիշաւ, նա չըկարողացաւ այնպէս անել, որ Դուռը սովորական նպաստը տար Հայոց ուսումնարաններին և Հասարակական ուրիշ հիմնարկութիւններին, այդ պատճառով այս տարւոյ սկզբից այդ հիմնարկութիւններին ոչ մի նպաստ չի տրուում: Միայն այժմ է, որ լիշեալ հիմնարկութիւնների անդադար զիմունքներից յետոյ, նա վճռեց դիմել սուլթանին, հարկաւոր պահանջն անելով նրանից: Բացի դրանից նա իր հօտի դժգոհութիւնն է չարուցել այն բանով, որ բաւական դանդաղ գտնւեցաւ պատգամաւորութիւնն ուղարկելու Հայաստան և Անատոլիայի միւս գաւառները, անցեալ տարիների անկարգութիւնների ժամանակ Հայ Համայնքներին Հասած վնասները որոշելու համար: Միայն այս օրերս ընտրուցան այդ պատգամաւորութեան անդամները, որոնց կէսը Հայ են, կէսը տաճիկ: Այդ պատգամաւորութիւնը շուտով ճանապարհ կ'ընկնի, և նրա գործունէութեան հետեւանքից է կախւած Օրմանեան պատրիարքի հրաժարականը կամ իր պաշտօնում մնալը»:

Լ ՈՒՐԵՐ

Ներսիսեան դպրանոցի հոգաբարձութիւնը վերջերս կրկին դիմել է Վեհ. կաթողիկոսին մի նոր շինութիւն կառուցանել նոյն դպրանոցի համար. ժամանակ է արդէն, կարծում ենք, առողջապահական պահանջներին համաձայն մի շէնք կառուցանել, քան թէ մեր մատաղ սերնդի օրերը կաշկանդել Ներսիսեան դպրանոցի ներկայ հնամաշ շինութեան մէջ:

Հոկտեմբերի 30-ին քաղաքային խորհրդարանի մէջ քննեց քաղաքային հաստատութիւնների մէջ ծառայողների համար դրամարկոյ հիմնելու հարցը: Սկզբունքով համակիր լինելով երկարամեայ ծառայողներին օգնելու խնդրին, մենք կրցանկայիք, որ մեր ազգային հաստատութիւնների, դպրոցների մէջ էլ մտնէ այդ գեղեցիկ սովորութիւնը, որ ընդունւած է շատ պետական, նոյն իսկ մասնաւոր հաստատութիւնների մէջ:

Արհասահմանեան քերթերի ասելով Յովնան պատրիարքը հրամարտում է. Բայց հազիւ քէ այդ լուրը ուղիղ լինի. այդ լուրից յետոյ «НОВОСТИ»-ի սեպհական քթակիցը հեռագրում է. հայոց պատրիարքը խորհրդակցութիւն ունեցաւ պարսից դեսպանի հետ հայերի դրութեան մասին (երեւի Պարսկաստանում գտնւած):

Սովթանի հրամանով—հեռագրում է Ռուս. գործ. հոկտ. 30-ից—Տրապիզոն է ուղարկւած մի յանձնաժողով Անատոլիայի հայերի մէջ կարծեցեալ ազիտացիան քննելու համար:

«Berl. Local Anz.» լրագրում մի յօդւած է տպագրւած «Հայերը և Դուռը» վերնագրով:

Վարիքը հայ ժողովրդի մէջ—ասւած է չիշեալ յօդւածում—մի՞ծանում է. Հարկաւոր են ահագին միջոցներ նրա գէթ նիւթական վիճակը փոքր ի շատի թեթեւացնելու, որովհետեւ գաւառներում երկրագործութիւնը բոլորովին կանգ է առել: Հայկական վիլայէթների բնակչութիւնը հոգեպէս ընկած է, բազմաթիւ աչրիներ և 40 հազար որբեր օգնութիւն են հայցում

պատրիարքարանից: Միայն տաճկական գազանութիւնները չեն առաջադրել թշառութիւնը, այլ դրա պակասը լրացրել են սովը և վարակիչ հիւանդութիւնները: Պատրիարքարանը դիմեց Դրանը թույլատրել բանալու հանգանակութիւն՝ թէ երկրում և թէ դրսում, բայց Դուռը մերժեց, թէ և պատրիարքարանը չաշտնեց, թէ պատրաստ է երաշխաւորել: Պատրիարքարանն երկրորդ անգամ դիմեց խնդրով, առարկելով թէ հանգանակութիւնը կարող է կառավարութեանն էլ օգուտ բերել, որովհետեւ ժողովրդի կարիքները լրացրած լինելով՝ նա կհաշտուի կառավարութեան հետ, որ օգնում է իրան հանգանակութիւններ անելու, և ի՛նչ խաղաղ կրպակի:

Սակայն մինչև այժմ, ինչպէս յատնի է, սուլթանը չի թույլատրել հանգանակութիւններ բանալու:

Վերջին լրագրական տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ սուլթանը քիչ-քիչ է ուզում հայկական բեճումները իրագործել: Նա հրամայել է (այս տեսակ հրամանները անմիջապէս կատարուում են). 1) որ եթէ հայերը չեն կարողանում խնամիլ հայ որբերին, մահմեդականները իրանց որդիներին համար խնամեն այդ բուռներին. 2) արգելուում է օտարերկրացիներին խնամիլ հայ աւանի հայ որբերին և այդպիսիները կընհաւանեն ծանկատեան սահմաններից. 3) հայերին չի բոյաւորուում մի բաղաժից միւս բաղաժից գնալ. բոյլ չի տրուում ոչ ծանկատեանից հեռանալու ոչ ծանկատեան մտնելու և 4) ի լուում այս ամենի՝ հայ որբերի տեղ հրամայւածի է գործ անել անօգնական երեխաներ:

Երկրագործական միջոցառութեան մէջ քննում է ներկայումս, թէ Անդրկովկասում որքան հողեր կան, որպէսզի ըստ այնմ ռուս գիւղացիներ գաղթեցնեն կաշարութեան ներքին ահանգստից: Տեղեկութիւններ են ժողովում այդ մասին Բագլի, Գանձակի և Երևանի նահանգապետները:

Պարսկաստանում էլ հայերի վիճակը չի բարւոքում. վերջին տեղեկութիւններին նայելով, տաճկաց կառավարութիւնը դիմել է Ջահին, որ տաճկահայատակներին չթողարկուի մտնելու Պարսկաստանի սահմանները, ուր հայ փախստականները ապաստան էին գտնում:

Այն հուշակաւոր յանձնաժողովը, որի մասին հաղորդեցին քէ գնալու է Հայաստան, իր նպատակին չի կարող հասնել: Նրան տրւած գեղեցիկ մէջ աւած է քէ պէտք է վերաբերել մահմեդականների և բիւսոնեաների ուսումնարաններ: Հայոց պատրիարքը բողոքել է Դուռը, առարկելով քէ ներկայումս աւելի նշանակութիւն ունեն որբանոցներ և եկեղեցիներ, ուսի մա խնդրում է այդ մասին ընդունել աւելի իրական միջոցներ: Ինչպէս երթալուում էր, այդ յանձնաժողովի մեմորանդումն էլ (տրամուսնում) ձեռք չի մեղաւոր) հայկական բեճումների վիճակին է արժանացել:

Թիֆլիս են եկել Ռուսիայից բաւականաչափ ռուս գաղթականներ, աղքատ վիճակի մէջ: Դրանք ապրելու միջոց չունենալով աղքատութիւն են անում:

«Иет.Вѣд.» լրագրը ժողովել է տաճկահայաստանից փախած հայերի օգուտն 5,700 ռ. 75 կ., որը կաշարական բանկի միջոցով փոխադրել է Վովկասի իշխան կառավարչապետին, գործադրելու դադարեցնելու կարիքներին համար:

Թիֆլիսում վերջացան նորակոչ զինուորների ընտրութիւնը: Այս տարի վիճակահանութեամբ 93 հոգի (ռուս, հայ, վրացի կոչւած են զինուորագրութեան):

Հոկտ. 28-ին, Թիֆլիսի պարսկահայաւանները տօնեցին պարսից Ջահի ծննդեան օրը:

Խառն լուրեր

Լոնդոն, 31 հոկտ. Նորից լուր տարածեց, թէ Սուլթանի հրաժարում է արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնից: Նրա յաջորդը կըլինի Լանսդօուն: Սուլթանին կըմնայ առաջին մինիստր:

Այս տարի ինչպէս յայտնի է, Աւստրիայում պարլամենտական նիստերի ժամանակ այնպիսի անկարգութիւններ տեղի ունեցան, որ բանը հասաւ տուր դմբոցի: Աւստրիական կառավարութիւնը հաւասար արտօնութիւններ է տւել և տալիս լեհերին ու չեխներին, իսկ այդ բանը դուր չի գալիս աւստրիական գերմանացիներին, որոնք ամեն կերպ են արգելք լինում կառավարութեան կարգադրութիւններին: Չընայելով այդ բոլորին, Ֆրանց Բոգէֆ կաշարը չի ուզում զրկւած լինել չեխերին, լեհերին և պաշտպանում է սրանց: Այդ գէպքերը դուր չեն եկել Բերլինում գերմանացիներին և այնտեղ վերջերս ժողով է լինելու խորհելու աւստրիական գերմանացիները դուրսեան մասին:

Մայրաքաղաքների լրագրները նկատում են, որ Տաճկաստանի զինուորումը շարունակուում է և այդ պիտա-

տրապէս Փոքր-Ասիայում, այդ տեղեկութիւնները չարմարում են արտասահմանի թերթերի ասածին, որոնք վերջին ժամանակներս լուրեր են տարածում նոր շփոթութիւնների մասին այն շրջաններում, ուր հայեր են բնակուում:

—Սերբիայում Սիմիչի մինիստրութիւնը հրաժարական տւեց, հէնց որ Ալէքսանդր թագաւորը իր հօր՝ Միլանի հետ վերադարձաւ Բէլգրադ: Միլանի հաշտելիք վերադարձին լրագիրները զանազան քաղաքական նշանակութիւն են տալիս: Նոր մինիստրութիւն է կազմել Գէորգևիչի նախագահութեամբ, որը Սերբիայի արտասահմանի ներկայացուցիչներին ուղարկած յայտագրում ծանուցանում է, թէ նա աշխատելու է սերբիական գործը իր բարձրութեան հասցնելու:

—Ծովագետ Կանէւարօ յայտնեց կրէտական ժողովի անդամներին, թէ կրէտական հարցը մի ամուսնայ ընթացքում կրվճուի, նա հաստատում է, որ կրէտացիք կըստանան լիակատար ինքնավարութիւն:

—Հաւասի գործակալութեան խօսքին նայելով, Կ. Պոլսում հայերը նոր խռովութիւններ են չարուցանելու, ուստի և, ինչպէս ոստիկանութիւնը, այնպէս և պահպան գործերը գործողացրած են: Ոստիկանական իշխանութիւնները Պարիզից, Լոնդոնից և Փրնկից տեղեկացրել են օսմանեան ոստիկանութեանը, որ Պոլիս են եկել մի քանի դաւադիրներ:

Գրականական

Ստացանք հետեւեալ քոհասարակութիւնները.

I

Նոր-Փոքր. գրականական և հասարակական հանդէս. տետրակ I. սեպտեմբեր.

Բովանդակութիւնն արդէն յայտնի է մեր ընթերցողներին, և ինչպէս խմբագրողն ասում է ժողովածուի առաջաբանում, հանդէսը կ'ունենայ աւելի քանադատական ուղղութիւն, ի նկատի ունենալով մեր գրականութեան մէջ կրիթիկայի բացակայութիւնը, և առանց կուսակցական միտմաների (ինչպէս մեր թերթերում ընդունւած է պարոնի ասելով) է զեկավարելու իր հանդէսը: 2ի մոռացելու նախ հասարակական, վիպական բաժինները, թէ և ժողովածուի ծաւալը շատ փոքր է այդ բոլորը ընդգրկելու: Թողնելով մեր աշխատակցին այդ ժողովածուի մասին խօսելու, առայժմ ասենք, որ վերջում զետեղւած գրախօսութիւնը շաբլո-

նական է: Քննադատը խօսելով Տուրգենևի Արձակ բանաստեղծութիւնների հայերէն թարգմանութեան մասին, նկատում է թէ թարգմանութիւնն այնքան լաւ է, որ ասելու կարիք չըկայ և բոլորն էլ գովաբանել են (նվբեր) թարգմանչին: Յօդւածը վերջանում է այս խօսքերով թէ՛ մենք անհամբեր սպասում ենք թարգմանչի (պ. Ա. Ծատուրեան) Ռուս բանաստեղծներ աշխատութեան լոյս տեսնելը (տեսնելուն):

Սա արդէն անտեղի գովաբանութիւն է:

Հանդէսը մեծաւոր է, 126 էջից, գինը 75 կոպէկ:

II

Маскарадъ, комедія въ 1 дѣйствіи, сочиненіе Дав. Христа-форыча. գինը 25 կոպ: Նոյն հեղինակի Мысли и афоризмы, часть I, գինը 25 կոպ.:

Առաջինը (Դիմականանդես) կոմէդիա է մի գործողութիւնով, որի մասին չետոյ կըխօսենք, երկրորդը մեքերի և իմաստների մի ժողովածու է, որոնց մէջ լաւ մտքերի հետ կան շատ անհամներ էլ:

Երկու գրքոյն էլ բաւական մաքուր տպագրւած են Մ. Մարտիրոսեանցի տպարանում:

III

Սափօ, պոէմա Ա. Լ.-ի, հրատարակութիւն Աղբիւր—Տարագի, № 51: Յունական պատմութիւնից վերցրած այս ստեղծագործութեան մասին աւելորդ ենք համարում խօսել. սա նոյն Սափօն է, որ տպագրւում էր Տարագում, սակայն հեղինակը, որ մեր նորագոյն երիտասարդ բանաստեղծներից մէկն է, նորից փոփոխութիւնների ենթարկելով, կարիք գգացւեց առանձին հրատարակել:

Տպագրւած է ձուշի, Մ. Յակոբեանի տպարանում մանուշակի գոյնով, լաւ թղթի վրայ, բաղկացած 86 միջադիր էջերից. գինը 50 կոպ.:

IV

Ամուսիներ, կոմէդիա հինգ արարւածով, Գաբրիէլ Մունդուկեանցի: Այդպէս հեղինակը միևնոյն աշխատութիւնը լոյս է հանել այս անգամ փոփոխած: Առաջիկայում աշխատենք Ամուսիների մասին մանրամասն խօսել:

Տպագրւած է խնամքով Յ. Մարտիրոսեանցի տպարանում, լաւ թղթի վրայ. միջադիր է, 184 էջից, գինը 1 ռուբլի:

Նոյնը ռուսերէն՝ (Супруги, ком. въ 5 дѣйств. переводъ съ армянскаго, изданіе автора) բաղկացած 90 էջից, միջադիր, գինը 75 կ., տպւած նոյն տպարանում:

V

Գիւղական ասպետութիւն, հեղ. Ջիովաննի Վերգայի (Cavalleria rusticana). պատկեր Խալիպի ժողովրդական կեանքից: Գերմաներէնից թարգմ. Լ. Բաբայեան:

Այս աշխատութիւնն է մատակարարել Մասկանինի ստեղծագործելու իր նշանաւոր օպերա-մեյրադանան, որ ամեն երկրի բեմերի վրայ ներկայացւում է, շարունակ չաջողութիւն գրտնելով: Աւելորդ ենք համարում այս գրքոյի մասին խօսել, քանի որ ծալագում շատ անգամ ենք առաջ բերել «Cav. rusticana»-ի բովանդակութիւնը: Մենք յոյս ունինք, որ սոյն գեղեցիկ պիւսը հայկական թատրոնում էլ չաջողութիւն կըգտնի, իբրև բեմական գրւածք:

Գրքոյը փոքրաւոր է, 36 էջից, գինը 15 կ., տպւած է ձուշում, չ. հոգւոր տեսչութեան տպարանում:

VI

Стихотворные переводы. Ю. Веселовскаго, выпускъ I. Աստուաւոր-թարգմանութիւններ, I հատոր, որի մէջ զետեղւած են Հէյնէից, Հայ բանաստեղծներից և Իբսէնից ոտանաւորներ: Հայերից տեղ են գտել այս հատորի մէջ Զահ-Աղբը, Դուրեանը, Ծատուրեանը, Յովհաննիսեանը և Լեռնեցը: Ամենից երջանիկը հանդիսացել է այս հատորում պ. Ծատուրեանը, որ ունի 14 կտոր ոտանաւոր, մինչդեռ Դուրեանից վերցրւած է միայն մի հատ, Զահ-Աղբից 8 հատ:

Յոյս ունինք, որ չարգելի թարգմանիչը պ. Ի. Վեսելովսկի, հետեւեալ հատորներում, ինչպէս խոստանում է, կըտայ մեր յայտնի և նոր բանաստեղծներից էլ թարգմանութիւններ, որոնք վերոյիշեալ հատորում տեղ չեն գտել:

Գիրքը մաքուր տպագրւած է Մոսկւայում, գինը 50 կոպ. է:

VII
Orientalweisen, bearbeitet un in
Noten gesetzt von N. Tigranoff.
«Heidari» Pezsische Fantasie.
 Արեւելեան Եղանակներ «Հէյդարի».
 պարսկական փանտազիա. երաժշտութիւն Նիկողայոս Տիգրանեանի: Ասել չի հարկաւոր, որ պ. Տիգրանեանը արեւելեան եղանակները հետզհետէ ձաջնագրելով մեծ ծառայութիւն է մատուցանում: Գինը 45 կոպ. է:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Աւետարանագրութիւն. Ա. Բ. 2 եզր մասնակ գրեցին: Կայ եւ մի ուրիշ ձեւ, այդ վիճագրութիւնն է, բայց մենք մարտնչութեան համար միայն այդ ձեւով նկար կամ նոս ենք սպասում: Վիճագրութիւնը շատ է լինում երկուսերէն:

Նոսերը պէտք է շատ մաքուր գրած լինեն, կարելի է փոխադրել, որքան կամենաւ, օրինակ Տարագի մի երեսները գեղեղմ Աղբիւրի 1/2, 1/4 նոյն իսկ 1/8 երեսում:

Երեւ. Տ. Տ. Գր.: 2 ենք կարող ընդունել: Թարգմանում ալեւի շատ սխալներ կան, որոնք ունենք պատրաստ խմբագրութեանս պատճէյում:

Հ. Նախիջեւան. Մ. Գ. Պատասխան վրայի իւր կարելի է մաքուր չալում աղիւտով: Պէտք է բաղել աղիւտը, մաքուր ջրով ալտը անել եւ դնել աղիւտի խմբէն: Երբ խոտ պատասխան վրայ ու 12 ժամից վեր առնել խմորը. եթէ մաքուր չըլինի կեղծը եւ իւրը անցկացած, կրկնել իսկ վերջն էլ մաքուր փախեցնել սրբել պատասխար:

Նիւ-Վորկ. Գ. Ա.: Աղբիւր-Տարագի բաժանորդագիրն 15 ր. ստացանք «Մուրճ»-ի պ. խմբագրից: Զնախակալ կրկնենք, եթէ Աղբիւր եւ Տարագի Ամերիկայի հայ կոմիտեները մէջ չառաւելին:

Խմբագիր-հրատարակիչ:

Տիգրան Նազարեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ա Ն Յ Ս Ե Ն Ա Ն

Աղբիւր-Տարագի հրատարակչական

Ա. Հ.

— Ս Ս Ս Ս —

ՅՈՒՆԱՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՅՈՒՆ

Գինն է 50 կ.

Ծախում է Տարագի գրասենեակում հայ գրափաճառանոցներում:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱԽՈՐ ՀԻՒՆ-ԴԱՆՈՅ

Բ. ՆԱԼԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վորոնյովի արձանի հանգէպ): Հիւանդներին ընդունում են ածն օրը քաջի կիրակի օրերից:

Ա. Ա. ՆԱԼԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Բ. Ա. Նալասարդեան — 11—12 ժ. վրաբուժութեան, սիֆիլիս և վեներական իւանդութիւնների:

Դ. Գ. Չիկովանի — 9—10 ժ. աչքի ներքին և նեարդալին 5.

Կին-բժիշկ Դուկայեա Բուդենկո — 10—11 ժ. կանանց և երեխ. 5.

Ի. Ֆ. Պրասաւելի — 12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի 5. երկու շաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ:

Ա. Մ. Փուլինեան — 12—1 ժ. ներքին, երեխայոց և նեարդալին 5. երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ:

Ա. Պ. Կարապետեան — 1—1 1/2 ժ. ներքին և երեխայոց 5.

Ե. Ե. Կ. Ն. Ե. Բ.

Պրասաւելի — 5—6 ժ. երեքշ. հինգշ. և շաբաթ:

Ա. Մ. Փուլինեան — 5—6 ժ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ:

Ա. Գ. Գուրի — 6—7 ժ. սիֆիլիսի, մէղի և սեռական օրգանների 5. ներքին և մորթի 5.

Ա. Գ. Գուրի քիմիական և խոշորացուցական հետազոտութիւններ է առնում մէղի, խիւի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ.: Համախորհրդի (Կոնսիլիո մի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
 Թշկապետ Նալասարդեան

ԱՆԻՈՄ-ԱԼՄԱՆԱԽ

4 գոյնով տպագրած, 64 թերթիկների վրայ, 101 հետաքրքիր և գեղեցիկ պատկերներ, նկարներ

Գինն է 2 ր.

Աղբիւր և Տարագի 96 և 97 թ. բաժանորդների համար 1 ր. 25 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Агбюръ կամ Таразъ.

Հոյս օտաւ.
ՀԻՐԱՎԱՆՔԱՆԻՒՆ
 «Յ Ե Ի Ը Գ Ը Բ»
 Վ Է Կ Բ
 Գինն է 50 կոպ.
 Դիմել՝
 Тифлисъ, Ширванзаде.

ԲԺՅԿ Տ. Պ. ԼԱՋՐԵԱՆ

Նախկին ասիստէնտ Մոսկւայի քաղաքային մանկական հիւանդանոցիչաւուն Ս. Վլադիմիրի:

Բժշկում է երեխաների հիւանդութիւններ առաւօտը 10—12 ժամը. և երեկոյեան 5—6 ժամը: Սոլովակ Սաղովայա փ., տ. Քալանթարովի № 50.

574

За всероссийск. промышлен.-художествен. выставки.

Москва 1882 г. Нижн.-Новг. 1896 г.

**СКЛАДЫ БУМАГЪ
 ВЫСОЧАЙШЕ УТВЕРЖДЕННАГО
 ДИТЯТКОВСКАГО ТОВАРИЩЕСТВА
 ПИСЧЕБУМАЖНЫХЪ ФАБРИКЪ.**

Тифлисъ — Головинскій просп., д. Мириманова. Баку — Милютинская ул. д. бр. Тумаевыхъ.

Имѣють большой выборъ бумагъ производства собственныхъ фабрикъ, какъ-то: почтовыхъ, писчихъ, книжныхъ, печатныхъ, газетныхъ, альбомныхъ, табачныхъ, мундштучныхъ, махорочныхъ, курительныхъ, бутылочныхъ, оберточныхъ, картонъ и др.

Продажа ится по фабричнымъ цѣнамъ.

При складахъ имѣются въ большомъ выборѣ канцелярскія, писменныя, ученичскія и конторскія принадлежности.

Правленіе Товарищества находится въ Кіевѣ, д. Хрякова. Главный Представитель для Кавказа и Закаспійскаго края — М. К. Хряковъ, въ Тифлисѣ.